NAMA : ANDI PURNOMO

KELAS : 10A

MAPEL : BAHASA JAWA

SOAL URAIAN BASA JAWA KELAS 10

Pituduh: Wangsulan nganggo basa Jawa sing trep lan runtut. Minimal 4 ukara.

A. TEKS EDITORIAL LAN ANEKDOT - 10 SOAL

1. Apa sing diarani teks editorial? Sebutna ciri, struktur, lan tujuane.

Jawab :

Teks editorial utawa sing kerep diarani opinikel yaiku artikel pokok ing koran utawa majalah sing dadi pandangan utawa sikep redaksi marang sawijining prastawa wigati, panas, lan dadi bahan rembugan ing masarakat.

Ciri-Ciri Teks Editorial

- Nduwe tema utawa topik sing lagi rame lan dadi perbincangan ing masarakat (aktual).
- Nduwe sipat asipat sistematis lan logis
- Opini utawa panemu sing diandharake asipat obyektif nanging tetep adhedhasar fakta sing cetha.

Struktur Teks Editorial

- Pangater utawa Tesis: Bagian wiwitan sing ngemot perkenalan topik utawa prastawa sing arep dibahas dening penulis.
- Argumentasi: Bagian isi sing ngemot panemu, bukti, utawa alasan sing kuwat kanggo nyengkuyung utawa nulak tesis.
- Pangukuh utawa Penegasan Ulang: Bagian panutup sing ngemot dudutan (kesimpulan), saran, utawa pangajab marang pasualan sing dibahas.

2. Jelaskan bedane teks editorial karo teks opini. Wenehana conto.

Jawab :

Teks editorial yaiku pendapat utawa pandangan resmi saka lembaga utawa redaksi media massa tumrap sawijining isu utawa kedadeyan, tanpa nulisake jeneng pribadi. Dene teks opini (artikel opini) yaiku tulisan sing ngemot gagasan, panemu, utawa pemikiran pribadi saka panulis utawa masyarakat umum (bisa saka njaba redaksi) sing asipat luwih personal.

Conto Teks Editorial (Sikap Medhia)

"Pamarintah kudu luwih tegas ngadhepi masalah polusi udara ing kutha-kutha gedhe. Tekanan ekonomi ora kena dadi alesan kanggo nglirwakake kesehatan warga. Miturut cathetan, angka panyakit ambegan mundhak 30 persen taun iki. Redaksi menehi saran supaya uji emisi kendaraan ditindakake tanpa kompromi."

Conto Teks Opini (Panemu Pribadi)

"Miturut pandangan kula, solusi paling efektif kanggo ngatasi kemacetan kutha dudu mung nambah dalan, nanging nggawe sistem transportasi massal sing terpadu lan murah. Pengalaman ing sawetara negara liya nuduhake manawa warga bakal pindhah menyang bis yen layanane bener-bener trep." (Ditulis dening: Dr. Budi, Pengamat Tata Kota)

3. Gawea teks editorial cendhak bab "Pentinge njaga basa Jawa".

Jawab :

Basa Jawa minangka salah siji basa daerah sing paling akeh pamicarane ing Indonesia. Nanging, ing jaman modern iki, eksistensi basa Jawa wiwit ngadhepi tantangan sing gedhe. Akeh generasi muda utawa bocah-bocah saiki sing luwih wasis lan kulina nggunakake basa Indonesia utawa basa Inggris tinimbang basa ibune dhewe. Kahanan iki mesthi dadi keprihatinan amarga basa dudu mung alat komunikasi, nanging uga dadi pengingat jati dhiri lan budaya bangsa.

Kurange minat bocah enom marang basa Jawa amarga anane panemu yen basa Jawa iku kuna lan angel dipelajari, utamane babagan undha-undhuk basa (ngoko lan krama). Saliyane iku, lingkungan kulwarga saiki akeh sing wis ora nggunakake basa Jawa minangka basa utama ing omah. Yen kahanan iki terus dinengne, basa Jawa krama sing alus lan kebak subasita bisa ilang ing tembe mburine. Ilange basa daerah tegese ilange bagean penting saka kekayaan budaya Nusantara.

Njaga basa Jawa ora mung dadi tugase guru basa Jawa ing sekolah, nanging dadi tanggung jawabe kabeh pihak. Wong tuwa ing omah kudu wiwit kulina ngomong nggunakake basa Jawa marang anak-anake. Pamrentah uga kudu terus nyengkuyung program utawa lomba sing gegayutan karo kabudayan Jawa. Kanthi gotong royong, kita bisa nylametake basa Jawa supaya tetep lestari lan ora ilang dipangan jaman.

4. Apa sing diarani teks anekdot? Sebutna unsur lan tujuane.

Jawab :

Teks anekdot yaiku cerita cekak, lucu, lan nabet (berkesan) sing ngemot sindiran utawa kritikan marang kedadean nyata utawa tokoh umum ing masyarakat.

Unsur-Unsur Teks Anekdot (Struktur)

- Abstraksi: Pambuka crita sing nggambarake latar mburi kedadean.
- Orientasi: Perangan sing nuduhake wiwitane prakara utawa kahanan crita.
- Krisis: Pucuking prakara sing unik, lucu, utawa aneh sing dialami paraga.
- Reaksi: Cara paraga utawa lingkungan ngrampungake prakara ing bagean krisis.
- Koda: Perangan pungkasan crita sing ngemot kesimpulan utawa owah-owahan paraga.

Tujuan Teks Anekdot

- Minangka sarana nyemoni utawa nyindir kebijakan, tokoh, utawa kahanan sosial.
- Kanggo menehi hiburan utawa nggugah guyu lumantar crita sing lucu.
- Kanggo ngandhut pesen moral utawa kritik sing mupakat kanggo pamaos.

5. Jelaskan fungsi kritik lan guyon ing teks anekdot.

Jawab :

Fungsi Guyon (Humor) => Guyon ing teks anekdot dadi kulit utawa bungkuse crita. Fungsine yaiku:

- Narik kawigaten: Nggawe pamaos kepéngin moco crita kasebut amarga asipat ngandhut guyu lan asyik.
- Sarana panyaring (Peredam): Supaya kritik sing diandharake ora krasa kaku, kasar, utawa langsung nembak marang salah siji pihak, saengga ora njalari gendra (konflik).
- Menehi hiburan: Minangka sarana milihake piker (refreshing) lumantar kedadean sing lucu lan aneh.

Fungsi Kritik => Kritik ing teks anekdot dadi isi utawa "nyawa" sing sejatine. Fungsine yaiku:

- Mbukak kasunyatan (Fakta): Nuduhake anane kahanan sing pincang utawa ora bener ing masyarakat, pamrentahan, utawa prilaku tokoh publik.
- Sarana mawas dhiri (Refleksi): Ngajak pamaos utawa pihak sing disindir supaya sadar lan ngganti tumindake dadi luwih apik.
- Ngandhut pesen moral: Menehi piwulang urip marang pamaos liwat kesalahan-kesalahan sing digedhekake ing njero crita.

6. Gawea conto anekdot bab pendidikan nganggo basa krama.

Jawab :

Kursi Sekolah lan Kursi Pejabat

Wonten ing salah satunggaling dinten, wonten lare sekolah tingkat SMA ingkang nembe ngaso wonten ing katin. Lare kalih punika, Bagus kaliyan Danu, nembe pirembagan babagan cita-cita lan masa depan.

Sembari ngunjuk es teh, Bagus mirsani kanca-kancanipun ingkang nembe rebatan kursi katin ingkang kasinggihan paraga sanes. Bagus lajeng ngendika, "Dan, sampeyan nate nggatosaken mboten? Panggonan ingkang paling dipunrebati wonten ing sekolah punika jebul sanes peringkat kelas, nanging kursi katin." Danu ngguyu lajeng mangsuli, "Wah, bener sampeyan, Gus. Nanging miturut kula, wonten kursi sanes ingkang luwih awrat tinimbang kursi katin punika."

Bagus rumaos bingung, "Kursi punapa ingkang sampeyan maksud, Dan? Menapa kursi kepala sekolah?"Danu mesem lajeng mangsuli mawi swanten lirih, "Sanes, Gus. Kursi ingkang paling awrat lan dipunrebati punika kursi pejabat wonten ing pamaréntahan."Bagus mindhak bingung, "Lho, menapa hubungipun kursi pejabat kaliyan kursi sekolah kita, Dan?"Danu lajeng njlentrehaken, "Yen wonten ing sekolah, menawi kanca-kanca rebatan kursi lan sampun pikantuk kursinipun, kanca-kanca bakal langsung kesupen kaliyan tugas sekolah. Nanging, menawi para pejabat ingkang rebatan kursi, sakwisé pikantuk kursinipun, piyambakipun langsung kesupen kaliyan rakyat ingkang milih!"

Mireng panyaruwe saking Danu, Bagus langsung keselekan es teh. Piyambakipun boten nyangka kancanipun saget kepikiran panyindir ingkang landhep kados mekaten. Ibu katin ingkang nembe nggoreng mendoan ugi ndherek mesem mirengaken pirembagan lare kalih punika.

Bagus lajeng ngguyu lan ngendika, "Wah, leres sanget panemu sampeyan, Dan. Mugi-mugi benjang menawi kita dados pejabat, kita tetep eling kaliyan pelajaran sekolah, utaminipun pelajaran babagan kejujuran." Lare kalih punika lajeng nilaraken katin amargi bel mlebet kelas sampun muni.

7. Napa teks editorial kudu nggunakake fakta lan data?

Jawab :

Teks editorial kudu nggunakake fakta lan data amarga fakta lan data iku dadi pondasi utama kanggo nggawe panemu (opini) redaksi dadi bener, percaya, lan ora mung dadi omong kosong.

- Nambah Bobot lan Kapercayan (Kredibilitas): Panemu sing dikanthèni data akurat bakal luwih dipercaya dening pamaos tinimbang panemu sing mung waton ngomong utawa dhedhasar emosi wae.
- Minangka Bukti Nyata: Fakta nuduhake yen kahanan utawa isu sing dirembug iku pancen bener-bener kedadean ing masarakat, dudu mung karangan utawa gosip.
- Nguwatake Argumentasi: Data (kaya angka, grafik, utawa asil riset) dadi pakujining pamanggih panyerat, saengga kritik utawa saran sing diwenehake duwe dhasar sing kuwat lan angel dibantah.
- Ngindhari Fitnah (Hoaks): Medhia massa duwe tanggung jawab moral kanggo nyebarake informasi sing bener. Tanpa fakta, teks editorial bisa dianggep nggiring opini sing salah utawa mitnah pihak tartamtu.
- Menehi Solusi sing Logis: Rekomendasi utawa solusi sing diwenehake ing pungkasan teks bakal luwih mlebu nalar lan bisa ditrapake yen didhasarake saka analisis data sing nyata.

8. Jelaskan struktur teks anekdot: abstraksi, orientasi, krisis, reaksi, koda.

Jawab :

- Abstraksi: Pambuka crita sing nggambarake latar mburi kedadean.
- Orientasi: Perangan sing nuduhake wiwitane prakara utawa kahanan crita.
- Krisis: Pucuking prakara sing unik, lucu, utawa aneh sing dialami paraga.
- Reaksi: Cara paraga utawa lingkungan ngrampungake prakara ing bagean krisis.
- Koda: Perangan pungkasan crita sing ngemot kesimpulan utawa owah-owahan paraga.

9. Kepiye carane nulis editorial sing logis lan bisa ngajak pembaca?

Jawab :

Supaya bisa nulis teks editorial sing logis (mlebu nalar) lan bisa ngajak utawa nggiring panemune pamaos (persuasif), kowe kudu ngetrapake strategi nulis sing sistematis.

- Pilih isu sing aktual lan wigati (penting)
- Sajiake fakta lan data sing akurat
- Gunakake alur argumentasi sing runtut (sistematis)
- Deleng masalah saka maneka warna sudut pandang
- Gunakake basa sing cetha, teges, lan komunikatif
- Menehi solusi sing bisa ditrapake (realistis)

10. Apa paedahe sinau teks anekdot kanggo siswa SMA?

Jawab :

- Ngasah daya kritis lan kepedulian sosial
- Nggugah kreativitas lan kapinteran (wasis)
- Sarana ngandharake aspirasi kanthi santun
- Jembarake kawruh babagan struktur lan basa
- Minangka sarana hiburan lan refleksi dhiri
-

B. TEMBANG LAN SASTRA - 15 SOAL

11. Jelaskan pengertian tembang macapat, paugeran, lan watake.

Jawab :

Tembang macapat yaiku salah satunggaling wujud geguritan utawa puisi tradhisionaal Jawa ingkang kaiket dening paugeran (aturan) tartamtu lan cara maosipun dipunlagokaken mawi titi laras (nada).

Paugeran tembang macapat yaiku aturan utawa wewaton sing gumathok (pasti) lan kudu dituruti nalika nulis utawa ngrakit tembang macapat. Aturan iki ora bisa diowahi amarga wis dadi ciri khas sing mbedakake antarane jinis tembang siji lan sijine.Saben tembang macapat kaiket dening telung paugeran utama, yaiku:

- Guru Gatra: Cacahing larik (baris) saben sapada (bait).
- Guru Wilangan: Cacahing wanda (suku kata) saben salarik (sebaris).
- Guru Lagu: Dhong-dhinging swara (vokal a, i, u, e, o) ing pungkasaning larik.

Watak tembang macapat yaiku sipat, karakter, utawa rasa-pangrasa (suasana batin) sing kinandhut ing njero saben jinis tembang macapat. Watak iki dadi paugeran kanggo nemtokake pas utawa orane sawijining tembang kanggo ngandharake pesen utawa crita tartamtu. Tegese, panulis ora bisa waton milih jinis tembang, nanging kudu nyelarasake antarane isi pitutur karo watak tembange

12. Sebutna 9 jeneng tembang macapat lan guru gatra, guru wilangan, guru lagu.

Jawab :

Pocung
- Guru Gatra: 4 baris
- Paugeran: 12u, 6a, 8i, 12a

Maskumambang
- Guru Gatra: 4 baris
- Paugeran: 12i, 6a, 8i, 8a

Gambuh
- Guru Gatra: 5 baris
- Paugeran: 7u, 10u, 12i, 8u, 8o

Megatruh
- Guru Gatra: 5 baris
- Paugeran: 12u, 8i, 8u, 8i, 8o

Mijil
- Guru Gatra: 6 baris
- Paugeran: 10i, 6o, 10e, 10i, 6i, 6u

Kinanthi
- Guru Gatra: 6 baris
- Paugeran: 8u, 8i, 8a, 8i, 8a, 8i

Asmaradana
- Guru Gatra: 7 baris
- Paugeran: 8i, 8a, 8e/o, 8a, 7a, 8u, 8a

Pangkur
- Guru Gatra: 7 baris
- Paugeran: 8a, 11i, 8u, 7a, 12u, 8a, 8i [1]

Durma
- Guru Gatra: 7 baris
- Paugeran: 12a, 7i, 6a, 7a, 8i, 5a, 7i

13. Tulisen 2 gatra tembang "Kinanthi" banjur artikan.

Jawab :

Tembang Kinanthi saka Serat Wedhatama kasebut minangka tuladha kanthi gatra "*Mangka kanthining tumuwuh*" lan "*Lami-lami wis amanjing*". Tembung-tembung kasebut tegese yaiku sangu urip ing donya suwe-suwe bakal nyawiji ing njero dhiri.

14. Jelaskan isi lan piwulang Serat Wedhatama pupuh Pangkur.

Jawab :

Serat Wedhatama pupuh Pangkur ngemot isi lan piwulang luhur ngenani cara ngendhaleni hawa nepsu, golek ngelmu sejati, lan ngetrapake ajaran agama kanthi bener. Tembung "Pangkur" dhewe duwe filosofi "mungkur", tegese nyingkirake utawa nginggari sipat angkara murka

15. Apa bedane tembang, geguritan, lan cerkak?

Jawab :

- Tembang: Puisi tradisional Jawa sing kaiket aturan ketat (guru gatra, wilangan, lagu) lan macane kudu dilagokake (dinyanyikake).
- Geguritan: Puisi modern Jawa sing bebas (ora kaiket aturan) lan macane diwaca nganggo ekspresi/penjiwaan (deklamasi).
- Cerkak: Crita cekak (prosa/cerpen) sing nduweni alur, paraga (tokoh), lan latar, lan macane diwaca biasa kaya ngrungokake crita.

16. Jelaskan fungsi tembang dolanan ing jaman saiki.

Jawab :

Ing jaman saiki, ing tengah gempuran teknologi, gadget, lan musik modern, tembang dolanan duwe fungsi utama minangka sarana pendhidhikan karakter (character building) lan tameng kanggo njaga kelestarian budaya Jawa. Tembang dolanan wis ora mung dadi lagu pangiring dolanan ing latar omah, nanging wis malih dadi medhia edukasi sing strategis

17. Sebutna 10 paribasan basa Jawa lan jelaskan maknane.

- Ana catur mungkur = Ora gelem ngrungokake utawa melu-melu nggosip / ngrasani kahanan utawa rasan-rasan sing ala.

- Becik ketitik ala ketara = Tumindak becik (apik) lan tumindak ala iku mesthi bakal keton utawa konangan ing tembe mburine.

- Jer basuki mawa beya = Saben gegayutan, kabejan, utawa kasuksesan iku mesthi mbutuhake ragad, pangorbanan, lan usaha.

- Nabok nyilih tangan = Tumindak ala utawa milara wong liya kanthi cara kongkonan utawa nggunakake tangane wong liya (ora ketara).

- Mikul dhuwur mendhem jero = Bisa njaga jeneng apike wong tuwa utawa pamimpin, kanthi cara nuduhake kabecikane lan nyimpen utawa nutupi alane.

- Adigang, adigung, adiguna = Aja ngendel-endelake kekuatane (adigang), keluhurane/pangkate (adigung), lan kapinterane (adiguna).

- Kacang ora ninggal lanjaran = Sipat, watak, utawa prilakune anak iku racake ora beda adoh utawa niru saka sipate wong tuwane.

- Deso mawa cara, negara mawa tata = Saben papan panggonan, daerah, utawa negara iku nduweni adat istiadat, aturan, lan tata cara dhewe-dhewe sing kudu diurmati.

- Rukun agawe santosa, crah agawe bubrah = Yen bisa urip rukun bakal nggawe dadi kuwat, nanging yen seneng tukaran utawa memungsuhan bakal nggawe dadi bubrah (hancur).

- Wiwit kuncung nganti teking gelung = Nggambarake lelakoning urip manungsa wiwit isih cilik utawa bayi nganti tekan diwasa / tuwa.

18. Apa tegese "alon-alon asal kelakon"? Wenehana conto.

Jawab :

"Alon-alon asal kelakon" tegesé yaiku tumindak kanthi ngati-ati, sareh (sabar), lan telaten, sing paling penting gegayuhan utawa kekarepan kasebut bisa kawujud lan kasil kanthi slamet. Paribasan iki mulang awake dhewe supaya ora grusa-grusu (kesusu) nalika nindakake samubarang, amarga tumindak sing kesusu iku asring njalari kleru utawa cilaka.

Contoh :

Nalika kowe entuk tugas nggawe kerajinan tangan sing angel saka guru. Tinimbang kowe nggarap kanthi kesusu supaya cepet rampung nanging hasile elek lan rusak, luwih becik kowe nggarap sithik-sithik saben dina kanthi telaten. Sanajan suwe, hasile bakal rapi lan maksimal. Kahanan iki sing diarani alon-alon asal kelakon.

19. Jelaskan struktur lan ciri geguritan basa Jawa.

Jawab :

Struktur Geguritan:

- Struktur Fisik: Ngemot pamilihing tembung (diksi), lelewaning basa (majas), purwakanthi (rima/ritme), lan tipografi (wujud tampilan larik).
- Struktur Batin: Ngemot tema (gagasan utama), rasa-pangrasa (suasana batin panyerat), nada (sikap panyerat marang pamaos), lan amanat (pesen).

Ciri-Ciri Geguritan (Utamane Geguritan Modern):

- Ora kaiket dening paugeran ketat kaya guru gatra, guru wilangan, lan guru lagu.
- Migunakake tembung-tembung sing pinilih, endah, lan mentes.
- Cacahing larik lan bait bebas manut kekarepane panyerat.
- Ora nggunakake tembung pambuka "sun gegurit" (sing dadi cirine geguritan gagrag lawas).

20. Kepiye carane nglestarekake tembang macapat ing sekolah?

Jawab :

- Nglebokake ing Kurikulum: Ndadekake materi nembang macapat minangka praktik wajib ing mata pelajaran Muatan Lokal Basa Jawa.
- Ngananakake Ekstrakurikuler: Nggawe kelas utawa klub karawitan lan macapat kanggo siswa sing kepengin sinau luwih jero.
- Lomba Ajeg (Rutin): Ngananakake lomba nembang macapat antar-kelas nalika mengeti dina gedhe (kayata Hari Kartini utawa Bulan Bahasa).
- Literasi Budaya: Nggunakake cakepan (lirik) tembang macapat minangka bahan pengingat karakter sadurunge miwiti pelajaran.

21. Tulisen jeneng "Sahabat Edris" nganggo aksara Jawa.

Jawab :

22. Apa sing diarani wangsalan? Wenehana 3 conto.

Wangsalan yaiku unen-unen kaya cangkriman (tebak-tebakan) nanging batangan utawa jawabane wis dikandhakake utawa disamarake ing njero ukara kasebut (biasane mawa kecap sing mirip).

3 Conto Wangsalan:

- Njanur gunung, kadingaren teka mrene. (Janur gunung = Aren; mirip karo tembung kadingaren).
- Roning mlinjo, sampun cekap anggenipun matur. (Ron mlinjo = So; tegese sampun utawa wis semono).
- Ngrokok cendhak, bocah kok seneng neges-neges. (Rokok cendhak = Tegesan; mirip karo tembung neges-neges).

23. Jelaskan isi Serat Kalatidha karya Ranggawarsita.

Jawab :

Serat Kalatidha anggitane Raden Ngabehi Ranggawarsita ngemot kritik sosial lan filsafat ngenani kahanan jaman sing rusak utawa pincang, sing asring diarani "Jaman Edan".

Isine nyritakake kahanan negara sing kelangan tatanan, akeh wong pinter sing ora dienggo, lan wong sing tumindak ala malah entuk pangkat. Senajan kahanane madhep "edan", piwulang utama serat iki yaiku eling lan waspada; sakbeja-bejane wong sing edan lan melu larut ing jaman, isih beja wong sing tetep eling marang Gusti lan waspada marang tumindake dhewe.

24. Napa generasi muda kudu ngerti sastra Jawa klasik?

Jawab :

- Pondasi Karakter: Sastra klasik (kaya serat-serat piwulang) ngandhut subasita, tata krama, lan etika urip sing dhuwur banget kanggo tameng moral generasi muda.
- Njaga Jati Dhiri: Supaya generasi muda ora kelangan oyod budayane dhewe ing tengah gempuran modernisasi lan budaya manca.
- Ngundhakake Intelektual: Sastra klasik nggunakake basa lan pralambang sing jero, saengga bisa ngatih daya pikir kritis lan rasa estetika para siswa.

25. Gawea geguritan 4 baris bab "pendidikan".

Jawab :

Lampu Urip

Langkah sikil nggoleki cahya ing pepeteng,
Nyerat ilmu ing papan tulis sing amba,
Mbuka gupit nalar sing maune jero lan anteng,
Kanggo nggayuh lintang cita-cita ing dunya.

C. BUDAYA, WAYANG LAN CERITA - 10 SOAL

26. Jelaskan struktur teks cerita rakyat: orientasi, komplikasi, resolusi.

Jawab :

- Orientasi: Pambukaning crita sing ngenalake para paraga (tokoh), latar papan (tempat), lan latar wektu (waktu) kedadean.
- Komplikasi: Perangan nalika nembe thukul masalah utawa reridhu sing dialami paraga utama, banjur masalah kasebut mundhak gedhe utawa gawat (klimaks).
- Resolusi: Perangan pungkasan nalika masalah utawa konflik kasebut wis nemokake cara dalan metu utawa pungkasaning crita (bisa seneng utawa sedhih).

27. Ceritakna isi legenda "Roro Jonggrang" nganggo basa krama.

Jawab :

Crita punika ngenalaken perang antawisipun Kraton Pengging kaliyan Kraton Prambanan. Bandung Bondowoso saking Pengging kasil mejahi Prabu Damar Moyo (bapaknipun Roro Jonggrang) lan kepengin nggarwa Roro Jonggrang ingkang ayu sanget.

Roro Jonggrang boten kersa, lajeng paring sarat ingkang awrat, inggih punika dipunpundhutaken sewu candi wonten ing wektu satunggal dalu. Bandung Bondowoso nggunakaken pitulungan jin saengga candi-candi punika meh rampung. Roro Jonggrang ingkang kuwatir lajeng ngumpulaken para kenya supados nuthuk lesung lan ngobong jerami, saengga jago sami kluruk amargi dipunbatin sampun enjang. Jin-jin sami mlayu wedi, kamangka candinipun nembé pikantuk 999. Bandung Bondowoso ingkang mangertos menawi diapusi lajeng duka, lan nyumpahi Roro Jonggrang dados candi ingkang kaping sewu (Candi Roro Jonggrang).

28. Apa piwulang saka crita "Bawang Merah lan Bawang Putih"?

Jawab :

- Sipat Srakah lan Ala Bakal Cilaka: Sipat iri, srakah, lan daksiya kaya Bawang Merah lan ibune bakal nggawa bilahi (balasan sing ala) ing tembe mburine.
- Kesabaran lan Kejujuran Bakal Pikantuk Kabecikan: Sipat sabar, sregep, lan luhur wekasane Bawang Putih nggawa kabagyan lan keslametan urip.
- Aja Mbedak-mbedakake Anak: Wong tuwa kudu adil lan tresna asih marang kabeh anak tanpa mbedakake anak kandung utawa anak kuwon (tiri).

29. Jelaskan watak tokoh "Arjuna" lan "Bima" ing pewayangan.

Jawab :

- Arjuna (Janaka): Nduweni watak seneng tetulung, alus budine, sopan, pinter, sarta wasis lan kendhel ing babagan jemparingan (memanah). Arjuna uga nduweni pasuryan utawa praupan sing nggantheng banget.
- Bima (Werkudara): Nduweni watak jujur, lugu, ora seneng mbuwang ukara (bicara seperlune), setya marang janji, nanging tegas, gagah prakosa, lan galak marang mungsuh utawa angkara murka.

30. Apa fungsi wayang kulit minangka media pendidikan?

Jawab :

Wayang kulit ora mung dadi tontonan (hiburan), nanging uga dadi tuntunan (edukasi) amarga:

- Pendidikan Moral: Tokoh Kurawa lan Pandhawa nggambarake perang antarane tumindak ala lan becik, sing mulang siswa supaya milih laku sing bener.
- Pendidikan Filsafat Urip: Pitutur saka tokoh Semar utawa dhalang ngemot kawicaksanan ngenani kepriye carane manungsa kudu urip harmonis karo Gusti, alam, lan sesama.

31. Sebutna 5 jinis gamelan lan fungsine ing pagelaran.

Jawab :

- Kendhang: Fungsine kanggo mimpin utawa ngatur irama (tempo/cepat-lambat) lakuning musik utawa gending.
- Gong: Fungsine minangka panyeluk utawa panutup siji bagean gending (kalimat lagu) lan menehi rasa mantep ing pungkasan.
- Saron: Fungsine kanggo nglagokake utawa nuduhake balungan (melodi utama) saka sawijining gending.
- Bonang: Fungsine minangka pambuka gending lan nggawé variasi nada (hiasan melodi) ing musik gamelan.
- Gambang: Fungsine kanggo ngebaki utawa ngregengake swara musik kanthi cara tabuhan sing cepet lan runtut.

32. Jelaskan makna upacara "Tingkeban" lan "Mitoni".

Jawab :

- Pengerten: Sejatine Tingkeban lan Mitoni iku padha, yaiku upacara slametan kanggo ibu sing nembe ngandhut utawa meteng kaping pisanan nalika umur kandhutane wis pitung sasi (7 bulan).
- Makna: Minangka wujud rasa syukur sarta donga nyuwun keslametan marang Gusti supados ibu lan bayi ing njero weteng tansah sehat, lancar lairipun, lan mbenjang dadi anak sing nduweni budi pekerti luhur.

33. Apa tegese "Memayu Hayuning Bawana"? Wenehana conto.

Jawab :

- Tegese: Nduweni teges njaga, ngrawat, sarta ngupayakake supaya jagad utawa alam donya iki tetep endah, lestari, lan slamet (harmonis).
- Conto ing Saben Dina: Ora mbuwang sampah sembarangan ing kali, melu nandur wit-witan (reboisasi), lan urip rukun tanpa nggawé rusak utawa dredah (keributan) ing masarakat.

34. Jelaskan paugeran busana adat Jawa kanggo pengantin.

Jawab :

- Busana pengantin Jawa (kayata corak Yogyakarta utawa Surakarta/Solo) nduweni aturan tartamtu:
- Pengantin Kakung (Pria): Nggunakake kuluk utawa blangkon, beskap utawa surjan, jarik (kain batik) mawi motif khusus (kayata Sidomukti utawa Sidoasih), lan nggawa keris sing diselehake ing bagean mburi.

- Pengantin Putri (Wanita): Nggunakake sanggul utawa konde mawi hiasan ronce kembang melati sarta cunduk mentul, kebaya, lan jarik sing motif batike kembar utawa pasangane karo pengantin kakung minangka pralambang urip bebarengan sing rukun.

35. Apa sing diarani Sekaten? Jelaskan kegiatan lan tujuane.

Jawab :

- Pangerten: Sekaten yaiku upacara adat tahunan kraton (Surakarta lan Yogyakarta) kanggo mengeti Dina Wiyosan utawa Maulid Nabi Muhammad SAW. Tembung Sekaten asale saka tembung Syahadatain (loro ukara syahadat).
- Kegiatan: Ditandhani kanthi unine Gamelan Sekaten (Kyai Guntur Madu lan Kyai Nagawilaga) ing pagelaran masjid agung, pasar malem, lan puncake ana upacara Grebeg Muludan (ngarak gunungan panganan).
- Tujuane: Minangka sarana kanggo nyiarake utawa dakwah agama Islam lumantar budaya, sarta wujud rasa syukur lan donga karahayon kanggo kraton lan rakyat kabeh.

D. BASA LAN APLIKASI - 5 SOAL

36. Jelaskan bedane basa ngoko, krama madya, krama inggil. Wenehana conto.

Jawab :

- Ngoko (Ngoko Lugu): Basa sing kasar/biasa, digunakake kanggo kanca sing wis akrab utawa wong tuwa marang wong enom. Conto: "Kowe arep mangan apa?"
- Krama Madya (Krama Lugu): Basa sing luwih sopan tinimbang ngoko, nanging panggunaane tembung kramane isih biasa (durung dhuwur). Digunakake antarane kanca sing durung akrab banget utawa bakul marang panuku. Conto: "Sampeyan ajeng nedha napa?"
- Krama Inggil (Krama Alus): Basa sing paling sopan lan ngajeni banget. Digunakake wong enom marang wong tuwa, utawa murid marang gurune. Tembung kanggo wong sing diajeni diganti nganggo tembung khusus (krama inggil). Conto: "Panjenengan badhe dhahar punapa?"

37. Gantinen ukara iki dadi krama alus: "Aku arep tuku buku ing toko".

Jawab :

- Ukara Ngoko: "Aku arep tuku buku ing toko".
- Ukara Krama Alus: "Kula badhe tumbas buku wonten ing toko".

38. Apa tegese "tepo seliro"? Kepiye nerapake ing pergaulan?

Jawab :

Tepo seliro artine nggadhahi rasa tenggang rasa utawa simpati. Tegese awake dhewe bisa ngrasakake kahanane wong liya lan njaga perasaan kasebut supaya ora gawe lara ati.

Cara Nerapake ing Pergaulan:

- Ora nggawé swara rame utawa musik seru nalika ana tangga sing lagi lara utawa ibadah.
- Ora nggunakake ukara sing bisa ngasorake utawa ngina kahanane kanca.
- Gelem ngrungokake lan ngajeni panemune kanca sanajan beda karo panemumu dhewe.

39. Jelaskan struktur layang resmi basa Jawa.

Jawab :

Struktur utawa perangan layang resmi (surat resmi) yaiku:

- Adangiyah/Adawiyah (Pambuka/Salam): Salam pambuka (tuladha: Nuwwun, Assalamu'alaikum).
- Purwaka: Atur puji syukur lan takon kabar keslametan sing nampa layang.
- Surasa Basa (Isi Layang): Inti utawa perangan utama sing dadi ancas/tujuan layang kasebut digawe.
- Wasana Basa (Panutup): Atur panuwun lan pangapura yen ana kaluputan ing njero layang.
- Titi Mangsa: Papan lan wektu nalika layang kasebut ditulis (tuladha: Bekasi, 12 Agustus 2026).
- Peprenah: Hubungane wong sing ngirim layang karo wong sing dikirimi (tuladha: Ketua Karang Taruna).
- Tapak Asma lan Jeneng Terang: Tanda tangan sarta jeneng jangkep sing nulis layang.

40. Gawea woro-woro nganggo basa Jawa bab lomba 17 Agustus.

Jawab :

WORO-WORO

Katur dhumateng warga RT 03 RW 05 Desa Sukamaju,

Kanggo mengeti Hari Kemerdekaan Republik Indonesia sing kaping 81, Pengurus Karang Taruna bakal ngananakake macem-macem lomba kanggo warga kabeh.

Kegiatan kasebut bakal dipunadani ing:

Dina/Tanggal : Minggu, 16 Agustus 2026

Wektu : Jam 08.00 WIB nganti rampung

Papan : Lapangan RT 03

Macem-macem lomba kayata: lomba mangan krupuk, balap karung, lan tarik tambang. Mula, kabeh warga kasuwun melu ngregengake adicara kasebut. Matur nuwun.

Ketua Karang Taruna,

Andi Purnomo